

میترا فردوسی / روزنامه نگار و پژوهشگر مطالعات فرهنگی

او در این گزارش، در مورد چرایی اهمیت دادن به آیین‌ها و تشریفات آنها و لزوم سازگار کردن آنها با کرونانشته است. کاری که الان در دنیا در خصوص کریسمس در حال انجام است.

۲+

قدرت مناسک و آیین‌های جمعی را در سامان بخشی به زیست روزمره دست کم نگیریم

به جای تعطیل کردن، سازگار کنیم!

فردا خورشید طلوع می‌کند و همه چیز بر مداری جدید خواهد چرخید. ما با کمک یلدا دست روی زانوهایمان می‌گذاریم و تعارض‌های فکری و اجتماعی‌مان را برای ساعتی کنار می‌گذاریم. به قول ویکتور ترنر، نظام‌های آیینی اصلاً آمده‌اند تا ساز کاری برای اصلاح تضادهای موجود در درون جامعه و در میان اعضای آن باشند. و به راستی که آیین درجه‌ای است به روزگار مردمان، که می‌توان از طریق آن، دریافت که آنان چگونه دنیای خود را می‌سازند و باز می‌آفرینند و در کوچه‌پس‌کوچه‌های این آیین‌ها راهی به امیدوار ماندن می‌یابند. یلدا پر از این کوچه‌پس‌کوچه‌هاست؛ مثلاً در شب یلدا تقالید بر حافظ می‌زنیم نه به خاطر اینکه تقدیرمان را بدانیم بلکه با تمسک به ابهام و ابهام پررنگ شعرهای او، راهی می‌گشاییم برای اینکه هر طور شده امیدوار از گرفتن فال بیرون بیاوریم. گویی در فال گرفتن مانع به دنبال آگاهی از آینده‌مان بلکه به دنبال دست بردن در آن و آفرینش امیدوارانه آینده هستیم. برای اینکه بیشتر در مورد قدرت آیین‌های فرهنگی بدانیم بد نیست نگاهی به کاربده جامعه‌شناختی آنها بیندازیم.

شاید زیاد این طرف و آن طرف شنیده باشید از کارکردهای آیینی شب یلدا، و شاید لازم باشد قبل از اینکه در وادی تکرار بیفتیم ابتدا در معنای پنهان در دل یلدا نگاه کنیم. یلدا یعنی دریغ از خورشید که نتابد، دریغ از نور که نباشد و یلدا یعنی رو به مهر و خورشید، با هر چه سیاهی و تاریکی ستیز می‌کنیم. یعنی پا به پای تولد نور صبوری می‌کنیم در یک شب طولانی؛ و با نورهای کوچکی که در محافل‌مان روشن نگه می‌داریم، همدلی می‌کنیم با خورشید. یلدا جشنی است برای گرامیداشت مهر و نور و ما ملتی هستیم که جشن می‌گیریم و شادی می‌کنیم برای طولانی‌تر شدن روز و روشنایی. یلدا با این معنای بنیادین که تولد روشنایی پس از زشتی است، کنار ماست و بسیار چیزهای معنابخش دیگر که در مشت دارد: شعرها و مثل‌ها و داستان‌ها، خوراکی‌های جذاب و میوه‌های پرخون و دیدارهای برآمده از جان و دورهمی‌های پر خنده. هر کدام به نوبه خود و همه در کنار هم، پادزهری برای روزهای زهر آگین غم‌زده و ناامید ماست، چراکه پیام یلدا این است: تاریکی رفتنی و کمر سرما شکستنی است؛ شب می‌گذرد و صبح

آیین‌های سنتی؛ نقاط برجسته فرهنگ‌ها

آیین‌ها تصاویر پاک‌نشدنی را در ذهن و قلب ما ترسیم می‌کنند. آداب و رسوم، هنگام تولد از ما استقبال می‌کنند و در مسیر زندگی روزمره، جشن‌های تولد کودکی، تعطیلات خانوادگی و مذهبی، سن تکلیف مذهبی، جشن تولد و عروسی، فارغ‌التحصیلی از دبیرستان و دانشگاه، سالگردها، تشییع جنازه‌ها و یادبودها به دنبال ما می‌آیند. آداب و رسوم همچنین یک سرچشمه قوی برای مدیریت ارتباطات بین فردی ما هستند: چه به عنوان آیین خوشامدگویی آغاز مدرسه و اولین روز کاری، و چه حتی رسم سلام کردن هنگام دیدار یکدیگر. در میان آیین‌ها، مهم‌ترین‌ها تعطیلات و مناسبت‌ها مذهبی، قومی و ملی هستند که در تقویم یک فرهنگ معین شده؛ این قبیل آیین‌ها تا هستند و کار می‌کنند متوجه اهمیت‌شان نمی‌شویم. اما هنگامی که از بین می‌رود، زندگی از سامان می‌افتد و خلأ بزرگی در بین اعضای یک جامعه ایجاد می‌شود. کرونا حالا تهدیدی جدی برای بسیاری از آیین‌ها در سراسر دنیا است. خیلی از مناسک که هر ساله در فرهنگ‌های مختلف با شکوه و جبروت برگزار می‌شده حالا یا تعطیل یا به گونه‌های موبایل تبعید شده‌اند. برای مثال هم‌زمان با یلدا یا در بسیاری از نقاط دنیا مردم برای جشن کریسمس آماده می‌شوند و البته باز هم مثل ما با نیم‌نگاه ترس خورده‌ای که به کرونا دارند. باید به تجربه برگزاری کریسمس در دیگر نقاط دنیا نگاه کنیم تا ببینیم دیگر کشورها چگونه با برگزاری مجازی سنت‌های‌شان کنار آمده‌اند.

مبارک اما متفاوت!

این روزها دعوایی اساسی بین دانشمندان و دولت‌ها در مورد چگونگی برگزاری جشن کریسمس وجود دارد. هنوز هم در خیلی از نقاط معلوم نیست که آیا خانواده‌ها باید در تعطیلات دور هم جمع شوند، یا آن را با فاصله دور و از توی گوشی‌های هوشمند برپا کنند؟

این ترس که شل کردن قوانین باعث اوج‌گیری در آمار ابتلا به ویروس کرونا می‌شود باعث شده تا فعلاً توصیه‌های عمومی مبنی بر در خانه ماندن و برگزاری آنلاین جشن شب سال نوی میلادی باشد. با این حال نوعی فراخوان عمومی توسط رسانه‌های سراسری برای ترغیب کسب‌وکارهای مختلف به ایجاد ابتکارهایی برای هر چه بهتر و پربارتر برگزار کردن این جشن در فضای مجازی به وجود آمده.

هانس کلوگ، مدیر منطقه اروپا در سازمان بهداشت جهانی هم در گفت‌وگو با سی‌ان‌ان مردم اروپا را مورد خطاب قرار داده و گفته: «همه باید بدانیم که کریسمس امسال متفاوت خواهد بود، اما این بدان معنا نیست که نمی‌تواند کریسمسی مبارک باشد.»

کلوگ خاطرنشان کرد که در طول جشن‌های اخیر، مردم برای گرد هم آمدن به فناوری‌های نوین ارتباطی روی آورده‌اند و جشن‌های مجازی به صورت آنلاین برگزار شد و این تغییر جواب هم داده است. بنابراین، با نزدیک شدن به کریسمس، عموم مردم باید به همین روش روی آورند چراکه کنار هم جمع شدن عاقلانه نیست و برای اینکه مردم را از جمع شدن کنار همدیگر منصرف کرده باشد، گفت: «جشن کریسمس را با نزدیکان خود در خانه گرمای بدارید. اگر در اجتماع بزرگی شرکت کنید، که احتمالاً افراد آسیب‌پذیری در آن هستند، ممکن است آن اجتماع را به تأخیر بیندازید. با وجود سرما، اگر محدودیت‌های محلی اجازه می‌دهد، با عزیزان برای پیک نیک در پارک در بیرون جمع شوید.»

کریسمس کرونایی؛ درخت کاج را تزئین کن!

یک ضرب‌المثل در میان انگلیسی‌زبان‌ها مشهور است که می‌گوید مهم‌ترین بخش بیرون رفتن از خانه، آماده شدن است، اینکه خود سفر مهمتر از مقصد است. این ضرب‌المثل نشان می‌دهد که تشریفات و مناسک در نوع خود تاجه حد مهم هستند. روال‌های سنتی و آیین‌های فرهنگی نقش ساختار بندی و قابل پیش‌بینی کردن زندگی را ایفا می‌کنند و عملکردهای روانشناختی مهمی را برای کنترل اضطراب انجام می‌دهند. یعنی حتی در صورت وجود اضطراب بالا اگر در محاصره افراد دیگر و دوستان تان باشید، قطعاً وضعیت سلامت روان‌تان بهتر مدیریت خواهد شد.

تشریفات به عنوان واحدهای کنشی منفرد توصیف شده است که توالی یا الگویی را تشکیل می‌دهد که به روشی خاص تکرار می‌شود و با نماد و مفاهیم شخصی عجین شده است. برای کریسمس، این واحدها معمولاً شامل مراسم مذهبی، خرید هدایا، میهمانی‌ها، شب‌نشینی‌ها، پانتومیم‌ها، آوازهای سنتی، اسکیت روی یخ و حضور در بازارهای کریسمس است. اما این مراسم پراز جزئیات، امسال به خاطر کرونا مینیمال‌تر از همیشه برگزار خواهد شد با این همه مردم برای حفظ روحیه و تقویت امیدواری به زندگی خود و خصوصاً کودکان و سالمندان با هم متحد شده و می‌خواهند با قدرت تمام آن را به صورت مجازی به‌جا بیاورند.

روانشناسان اجتماعی در این خصوص توصیه‌های مهمی کرده‌اند و از مردم خواسته‌اند تا امسال تزئینات کریسمس را زودتر از همیشه در خانه نصب کنند تا روحیه اعضای خانه تقویت شود، چراکه به زعم این روانشناسان شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد تزئینات کریسمسی خاطرات جشن‌های قبل سال نو را در ما برمی‌انگیزند. هر زمان که تزئینات کریسمس را در خانه می‌بینیم، مغز ما احساسات مربوط به جشن‌های قبلاً تجربه شده را روشن می‌کند.

به همین دلیل است که حفظ مناسک مرتبط با جشن‌های آیینی در روزگار نووید ۱۹ مهم است؛ حتی اگر اتفاقاتی مربوط به نظام آیینی را نتوانیم انجام دهیم، باز هم مغز ما پاسخ مثبت خواهد داد. ما هم باید یلدا و نوروز را در آینده نزدیک و با توجه به اهمیت حیاتی آیین‌ها که در مورد آن شرح داده شد از یک سو و منطق کردن ریتم زندگی‌مان با تحولات دنیای پساکرونا از سوی دیگر جشن بگیریم.

